

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ
КАМИЛСКО ОКО
ПОВЕСТ

Превод от руски: Нина Левенсон, 1976

chitanka.info

1

Бях успял да загреба от извора само половин кофа вода, когато над степта се понесе див вик:

— Е-ей! Професоре, ще ти смажа мутрата-а!

Замрях. Ослушах се. Изобщо аз се казвам Кемел, но тук ме нарекоха „Професора“. Така си е: тракторът от другата страна зловещо мълчи. Онзи, който обещава да ми смаже мутрата, е Абакир. Пак ще ме навика, ще ме наругае, а може и ръка да вдигне. Тракторите са два, а пък аз съм сам. И трябва да им доставям с тази едноконна бричка и вода, и гориво, и смазка, и какво ли не. Тракторите всеки ден отиват все по-далече и по-далече от единствения в цялата околност извор. Все по-далече и по-далече отиват те от нашия единствен в света полеви лагер, където в една цистерна се пази горивото. Опитвах се да го преместят, ама къде ти — и той е привързан към водата. А такъв човек като Абакир не иска нищо да знае: „Ще ти смажа мутрата за престоя и толкова! Не се блъскам тук, за да си губя времето заради някакво лигаво студентче!“

А аз съвсем не съм студентче. Дори не съм се опитвал да вляза в някой институт. Веднага след училище пристигнах тук, в Анархай. Когато ни изпращаха, на събранието казаха, че ние, а, значи, и аз в това число, сме „славни покорители на целината, безстрашни пионери на обновените земи“. Ето какъв бях отначало. А сега? Срам ме е да си призная: „Професора“. Така ме нарече Абакир. Сам съм си виновен. Не умея да крия мислите си, започвам да мечтая гласно като хлапак, а после хората ми се смеят. Но да знаеше някой, че аз не съм толкова виновен за това, колкото нашият учител по история Алдияров! Краевед! Наслушах се на приказките на нашия краевед и сега си плащам.

Така и не напълних бъчвата догоре и излязох от долчинката на пътя. Всъщност тук никога не е имало път. Аз го бях утъпкал с бричката си.

Тракторът стои в края на огромната черна нива. А отгоре — върху кабината — Абакир. Размахва юмруци във въздуха и все още ме хули, псува най-безсрамно.

Шибнах коня. Водата от бъчвата се изплисква по гърба ми, но аз карам с всичка сила.

Сам настоявах да ме пратят в Анархай. Никой не ме караше. Другите заминаха за Казахстан на истинска целина, за която пишат вестниците. А за Анархай заминах само аз. Тук работят едва първа пролет, и то само два трактора. Миналата година агрономът Сорокин — той е главен над всички ни — изпитвал на една малка нива бохарен^[1] ечемик. Казват, че дал добра реколта. Ако и по-нататък върви така, може би ще успеем да разрешим проблема за фуража в Анархайската степ.

Но засега трябва да се действа предпазливо. Много е сух и зноен Анархай през лятото: понякога дори и коравите тръни таштикен изсъхват от корен. Онези колхозни, които докарват наесен тук добитъка да зимува, засега не се решават да сеят, изчакват: да видим какво ще успеят да направят другите... Ето защо ние се броим на пръсти: двама трактористи, двама прикачвачи, готвачката, аз — водоносачът, и агрономът Сорокин. Ето това е цялата армия от покорители на целината. Надали някой знае за нас, а и ние не знаем какво става по света. Понякога само Сорокин ще донесе някоя новина. Той отива на кон до съседната местност при чобаните, кара се оттам по радиостанцията с началството и съобщава сведенията за отчетите.

Да-а, а пък аз си мислех — целина, мащаби! Впрочем това се дължи все на нашия историк Алдияров. Той описваше пред нас, учениците, Анархай: „От векове недокосната разкошна пелинова степ, която се простира от Курдайското плато чак до камъшовите гъсталаци на Балхаш! Според преданията в далечни времена цели ергелета, заблудили се по хълмовете на Анархай, изчезвали безследно, а сетне там дълго бродели чарди от подивели коне. Анархай е безмълвен свидетел на минали епохи, арена на грандиозни битки, люлка на чергарски племена. А в наши дни на Анархайското плато е съдено да се превърне в един от най-богатите краища на пасищното животновъдство...“ И тъй нататък, в същия дух...

Хубаво беше тогава да разглеждаш Анархай на картата, там той е колкото длан. А сега? От зори карам нагоре-надолу тази идиотска кола.

Вечер с мъка разпрягам коня и му давам пресовано сено, докарано тук с камион. После ям без всякакъв апетит онова, което ми дава нашата Алдей, просвам се в юртата и спя като заклан.

Но че Анархай е разкошна пелинова степ — това наистина е така. Човек би могъл с часове да скита тук и да се любува на красотата ѝ, ама няма време.

Всичко щеше да е наред, но едно не мога да разбера: защо не допаднах на Абакир, за какво ме мрази толкова? Ако знаех какво ме чака тук... Аз бях готов за всякакви, тъй да се каже, стихийни трудности. Нали не идвах тук на гости. Но за хората, с които ми предстоеше да живея и да работя, кой знае защо, съвсем не бях мислил. Навсякъде хората са хора...

Пътувах за насам две денонощия с камион. Заедно с мене караха в каросерията ей тази кола за вода с четири колела и аз тогава дори не подозирах, че тъкмо заради нея толкова ще има да патя.

Нали идвах тук като прикачвач. Мислех си, че ще поработя през пролетта край трактора, ще се понауча и ще стана тракторист. Така ми бяха казали в района. Тъкмо с тази мечта тръгнах за Анархай. А когато пристигнах тук, оказа се, че вече има прикачвачи, а аз съм бил изпратен като водоносач. Разбира се, трябваше веднага да се откажа и да се върна в къщи. Още повече, че никога не съм се занимавал с хамути и процепи. Пък и изобщо никъде още не бях работил, ходил бях само на бригада в захарния завод при мама. Баща ми е загинал на фронта. Аз не го помня. И ето бях решил да започна самостоятелен живот... Но все пак трябваше веднага да се върна. Срамувах се. Толкова шум се вдигна тогава на събранието. И майка ми не ме пускаше, тя мечтаеше да ме види лекар. Но аз настоявах, предумах я — ще ти помагам, казвах. Горях от желание, нямах търпение по-скоро да тръгна. Как щях да погледна хората в очите, ако се бях върнал веднага. Наложих се да се кача в колата за вода. Обаче моите нещастия не започнаха от нея.

Още като идвах насам, изправен в каросерията, гледах с широко отворени очи: ето го древния легендарен Анархай! Колата препускаше по едва забележимия път, който се губеше сред хълмистата зеленееща се степ, леко забулена в далечината от синкава мъгла. Земята още лъхаше на разтопен сняг. Но във влажния въздух вече се усещаше младият горчив мирис на сивкавия анархайски пелин, кълновете на

който бяха покарали край коренищата на изпочупените изсъхнали дървета. Насрещният вятър носеше със себе си звънливия звук на степен простор и пролетна чистота. Ние гонехме хоризонта, а той все се отдалечаваше от нас по меките, размити гребени на далечните хълмове и откриваше зад възвишенията все нови и нови анархайски простори.

И ми се струваше, че чувам гласове от минали времена. Земята трепереше, ехтеше от тропота на хиляди копита. Като океанска вълна с диви викове и рев препускаше конницата на чергарите с наклонени копия и знамена. Пред очите ми ставаха страшни кръвопролитни битки. Металът звънтеше, хората крещяха, конете хапеха и удряха копита. И аз самият бях някъде в тази кипяща схватка... Но боевете утихваха и тогава из пролетния Анархай се пръсваха бели юрти, над стана се виеше тънък дим от тезек, наоколо пасяха стада овце и ергелета от коне, съпроводени от звън на хлопатари, вървяха кервани от камили, тръгнаха кой знае откъде и за къде...

Проточената еклива свирка на локомотива ме върна към действителността. Покривайки вагоните с гъсти кълба дим, локомотивът се отдалечаваше, сякаш препускащ кон с развята грива и вирната опашка. Така ми се стори отдалече. А влакът ставаше все по-малък и по-малък, превърна се в тъмна чертичка, а после съвсем се изгуби от очи.

Пресякохме железопътната линия край изгубена в степта спирка и продължихме нататък...

Първия ден, щом пристигнах, се издадох. Още не бях се освободил от онези видения по пътя. Близо до полевия лагер на една могила имаше древен каменен идол. Сивият, грубо одялан гранитен блок беше стоял тук от столетия, сякаш на стража, хлътнал дълбоко в земята, вперил в далечината тъп, безжизнен поглед. Дясното му око, малко изкривено, нацърбено от дъждовете и вятъра, изглеждаше като изтекло, празно и отблъскваше, злобно присвито, под тежкото подобие на клепач. Дълго разглеждах идола, а после отидох до юртата и попитах Сорокин:

— Как мислите, другарю агроном, кой може да е поставил тук тази фигура?

Сорокин се канеше да тръгва за някъде.

— Сигурно калмиците — каза той, седна на седлото и замина.

Какво ми пречеше тогава да се успокоя и толкова! Не! Сякаш някой ме биеше през устата и аз се обърнах към трактористите и прикачвачите, с които още не бях успял да се запозная както трябва:

— Не, това не е съвсем точно. Калмиците са били тук през седемнадесети век. А този надгробен паметник е от дванадесети век. Идолът очевидно е поставен от монголците по време на великото нашествие на запад. Заедно с тях сме дошли от Енисей и ние, киргизите, по тяншанските земи. Преди нас тук са живели племената на къпчаките, а преди тях — червенокоси светлооки хора.

Щях да навляза още по-надълбоко в историята, но един човек с комбинезон, застанал до трактора, ме прекъсна. Беше Абакир.

— Ей, момче! — Той ме стрелна ядосано изпод вежди. — Много си учен бе. Я върви да ми донесеш от юртата шприца с грес.

Оказа се, че съм му донесъл шприц със солидол.

— Ех, Професоре! — процеди той презрително и изкриви към мене острите си с червени жилчици очи. — Лекции ни четеш на нас неуките, а не можеш да различиш кобила от камила.

Оттам и гръпна — „Професора“.

Ето и сега вече приближавам с колата за вода, а той не мирясва. Тича към мене, затъвайки в разораната нива.

— Какво пълзиш като смачкана въшка! Още ли трябва да те чакам? Ще те удуша, пале такава, поне ще остане един сополив професор по-малко.

Мълчаливо се приближавам до трактора. Пък и какво ли мога да кажа за свое оправдание? Нали тракторът бездействува по моя вина, това е факт. Добре, че прикачвачката Калипа се застъпва за мене:

— Успокой се де, успокой се, Абакир! С викове няма да помогнеш. Погледни го, на човек не прилича. Съвсем се е измъчил, горкият. — Тя взема от разтрепераните ми ръце кофата и залива с вода радиатора. — Нали виждаш, че се стареа. Погледни го, целият е мокър, можеш да го изстискаш...

— Че мене какво ме интересува! — озъбва се Абакир. — Да си беше седал в къщи да си четеш книжките.

— Стига де — предумва го Калипа. — Колко си злобен. Не е хубаво така, Абакир.

— Ако на такива всичко им прощаваш и оставяш да им се размине, ще си умреш за едната хубост. Нали мене ме дърпат за плана,

а не тебе. Кого го е грижа, че ме проваля тоя учен тъпак!

Не му омръзна да говори за моята ученост. За какво ли съм учил и откъде ми дойде до главата историкът Алдияров?

Гледам да се махна по-бързо оттук. Нали ме чакат и в другия край на нивата. Там тракторист е Садабек, възрастен, сериозен човек: макар и да се сърди, не крещи.

Моторът затрака зад гърба ми. Тракторът на Абакир се отмести и тръгна. Въздъгнах с облекчение и потръпнах под измокрената фланела. И защо ли се е родил Абакир толкова лош, толкова зъл? Ами че не е стар още, едва е надхвърлил тридесетте. Вярно е, че лицето му е малко грубо, с грапави скули, и ръцете му се вкопчват като щипци, но е снажен. А очите му са лоши, зловни. За нищо и никакво се наливат с кръв, тогава се пази, тогава за нищо не го е еня.

Наскоро имахме такъв случай. Дъждът беше започнал от вечерта, цяла нощ ръмеше, нашепваше нещо унило и монотонно и се стичаше по прогизналата плъст. И на сутринта не спря. Ние се измъчвахме в юртата от принудително безделие. Агрономът замина — той и като вали дъжд, има работа до гуша. Нали отговаряше и за животновъдството, човекът нямаше минута спокойствие, по цял ден беше на седлото.

Когато дъждът малко поспря, прикачвачът Есиркеп, по-младият брат на Садабек, оседла моя кон и също отиде някъде при чобаните. Алдей и Калипа взеха кофите и отидоха за вода на извора. Останахме в юртата трима — Абакир, Садабек и аз.

Мълчахме навъсено, заети всеки със своя работа. Абакир, полуизлегнат, беше изпружил крака и пушеше. Садабек седеше край огнището на една плъстена подложка за седло и кърпеше с канап и шило продупчения си ботуш. Аз се бях свил в едно ъгълче и четях.

В юртата беше влажно, тъжно. От време на време отгоре падаха едри, жълти като чан капки. А навън дъждът все нещо мърмореше, шушнеше в локвите.

Абакир се прозина от скука, протегна се така, че костите му изпрацяха, зажумя и без да гледа, захвърли угарката, която падна върху едно крайче от плъстта. Опърлената вълна веднага задимя. Садабек вдигна фасата и го хвърли в пепелта.

— По-внимателно — каза той, промъквайки канапа през кожата.
— Толкова ли е мъчно да станеш от мястото си?

— Че какво толкова е станало? — предизвикателно вдигна глава Абакир.

— Плъстта се запали.

— Голямото богатство! — Абакир се усмихна пренебрежително. — Нали си кърпиш съдрания ботуш, кърпи го, на тебе друго не ти и трябва!

— Не става въпрос за богатство. Ти тук не си сам и не си у дома си.

— Знам, че не съм у дома си! У дома нямаше и да приказвам с тебе. Разбра ли, мутро с кожени гащи? Ама, види се, бог ме наказва, та стоя в този проклет Анархай, дето е мястото на ей такива глупаци като тебе и жена ти!

Садабек дръпна със сила канапа. Шилото изскочи от ръката му и отхвъркна зад гърба му. Той дълго гледа Абакир с изпълнен с омраза поглед, после се наведе застрашително напред, като стискаше в едната си ръка ботуша, а в другата опънатия като струна канап.

— Добре де, нека да съм глупак, и жена ми да е глупачка, дето е пристигнала с мене и ни храни всички тук! — каза той задъхано. — А всички други анархайци според тебе каторжници ли са? Да не би ти да си ги докарал тук? — извика Садабек и скочи от мястото си, като хвана кончова на подкования си ботуш с дясната ръка.

Абакир се хвърли към гаечния ключ, който лежеше встрани, и сви глава в раменете, като се готвеше за удар.

Уплаших се. Беше много страшно. Те можеха да се убият.

— Недей, Абакир! — хвърлих се аз към тях. — Не го бий! Недейте, Садабек, не се захващайте с него! — молех се аз, като се мотаех в краката им.

Садабек ме отхвърли настрана и те се завъртяха в юртата като барсове пред схватка, вперили очи един в друг. Сетне подскочиха едновременно и гаечният ключ извири във въздуха покрай самата глава на Садабек. Но той се извъртя в последния момент и улови ключа с две ръце. Обаче Абакир беше силен. Той притисна под себе си противника и те взеха да се търкалят по пода, да хъркат и да се псуват. Подскочих към тях, хвърлих се с цялото си тяло върху ключа, който Абакир изгърва, най-сетне го грабнах и изтичах от юртата.

— Алдей! Калипа! — изкрещях аз на жените, които се връщаха с водата. — По-бързо, по-бързо! Те се бият, ще се убият...

Жените оставиха кофите и се спуснаха към мене. Когато се втурнахме в юртата, Садабек и Абакир все още се търкаляха по земята. Разтървахме ги изподрани и окървавени. Алдей понечи да дръпне мъжа си към изхода. Но Абакир се изскубна от прегръдките на Калипа.

— Почакай, куцо куче! Ти ще ме молиш за милост, мръсноко, ще разбереш кой е Абакир!

Ниската сухичка Алдей се приближи до него и му каза право в очите:

— Хайде де, опитай се да ме удариш! Очите ще ти издера! Няма да се познаеш!

Садабек спокойно хвана жена си за ръката:

— Недей, Алдей. Той не заслужава...

През това време аз излязох, намерих гаечния ключ, който бях захвърлил в суматохата, отдалечих се от юртата и го зарових в земята до каменния идол. Седнах и изведнъж се разплаках. Глухи, задушаваци ридания разтърсваха тялото ми. Никой не ме виждаше и аз сам не разбирах какво става с мене. Само каменният идол сякаш подслушваше мъката ми и злобно кривеше към мене празната си очна кухня. Наоколо се простираше мократа мъглива степ, тиха и уморена. Нито един звук не нарушаваше нейния вечен, дълбок покой и само аз. Все още хлипах и бършех очи. Дълго седях тук, много дълго, докато се стъмни...

Така живея аз в тази разкошна пелинова степ... Старая се с всички сили, но все едно, засега нищо не излиза. Ето пак си изпатих от Абакир. Чудя се и се мая как ще живея по-нататък. Обаче не бива и да падам духом. Трябва да стоиш там, където стоиш. Докато не паднеш.

— Хайде, Серко, мърдай по-живо! Ние с тебе не бива да се отчайваме, работата не чака...

[1] Бохарно земеделие — неполивно земеделие в Средна Азия.
— Б. пр. ↑

2

На другия ден станах в зори, по-рано от обикновено. Още вчера, докато лежах в юртата си, реших: света ще обърна, но ще направя така, че никой да не посмее не само да ми се скара, но и да ме упрекне. В края на краищата трябва да докажа, че с нищо не съм по-лош от другите.

Най-напред разнесох горивото и сам напълних резервоарите. После тръгнах с бъчвата си към извора, та преди да почне работата, да заляя радиаторите с вода. След това трябваше да успея да закуся и отново, без да губя нито минута, да разнасям вода. Засега нещата вървяха така, както ги бях пресметнал.

В това време зад белезникавата мъглица на хоризонта се раздвижи слънцето. То дълго време не изгряваше, бавеше се, сякаш се боеше да обхване с поглед надлъж и на шир анархайската земя. А после се издигна и надникна с едното си крайче. Може ли нещо да бъде по-красиво от степта при утринна зоря! Сякаш се е разляло огромно лазурно море и така си е застинало на светлосини вълни, преливащи тук-таме в тъмнозелено и жълтеникаво.

О, Анархай, о, велика степ! Защо мълчиш, за какво мислиш? Какво таиш в себе си от векове и какво те чака занапред?

Не е беда, че съм само водоносач. Аз ще властвувам някога и над тази земя, и над машините. Нали нашите два трактора и онова, което вършим тук, е само начало на началото. Някъде бях прочел, че изследователите били открили под Анархай големи подземни реки. Възможно е това засега да е само догадка. Но както и да е, аз вярвам, че хората ще напоят тази земя и по Анархай ще се залюшкат зелени градини, ще протече вода в прохладни аръци и тукашните ветрове ще вълнуват златни житни ниви. Тук ще израснат градове и села и нашите потомци ще нарекат тази степ благословената страна Анархай. И след много години, когато тук дойде някое такова момче като мене, то сигурно няма да се разкарва от сутрин до вечер из степта с колата за вода и да слуша ругатните на някой опърничав началник.

И все пак не му завиждам, защото аз пръв дойдох тук!...

Спрях колата за вода и огледах утринните простори. В тази минута бях най-щастливият, най-силният и дори най-хубавият човек на земята. Благословена да бъде страната Анархай!...

Слънцето най-после се изтърколи от хоризонта, огромно, сияйно.

Денят не започваше лошо. Поне моторите не глъхнеха — аз успях да разнеса водата. Но до вечерта имаше още време...

При едно от пътуванията си забелязах край извора малко стадо овце с агънца. Беше ги докарало някакво момиче. То ги пое от ручея, без да ги пуска до извора. Откъде се беше взело? Навярно е дошло от местността встрани от нас, там, зад двуглавия хълм. В онези краища се разполагат чобаните. Лицето на момичето ми се стори нещо познато. В някакво списание бях видял веднъж снимката на младичка виетнамка със също такъв бретон на челото като на това момиче. Навярно затова ми се стори, че съм го виждал някъде.

Мълчаливо се гледахме. Моето появяване тук беше за нея такава изненада, както за мене нейното присъствие. Но сякаш нищо не се е случило, скочих от колата и деловито започнах да гребя вода от извора и да пълня бъчвата си.

В това време овцете се напиха и момичето започна да ги пъди настрана. Като минаваше край мене, то попита:

— Как се казва този извор?

Замислих се и погледнах облия водоем, в който мътно проблясваше размътената от мене вода. И наистина нашият единствен извор трябваше да има някакво име. Докато мислех, водата се избистри, посветля на повърхността и потъмня в дълбочината.

— Камилско око! — казах аз, като се обърнах към девойката.

— Извор. Камилско око? — Тя тръсна бретончето и се усмихна. — Хубаво! А той наистина прилича на камилско око, такъв един замислен...

Разговорихме се. Девойката се оказа от нашия край. Тя познаваше дори моя учител Алдияров. Ох, колко е хубаво да чуеш името на любимия си учител тук, в степта, от непознатата девойка, която, струваше ми се, също не без негово влияние беше попаднала тук, в Анархай. Тя още миналата година беше завършила училище, не нашето, а друго, и сега работеше като сакманчица — помощничка на чобан.

— У нас край кошарата кладенчовата вода е солена — каза девойката. — А пък чувах, че тук някъде имало извор. И аз самата исках да погледам жива вода, и агнетата да напоя, та и те да знаят каква е истинската вода. Като ги отгледам, ще ги дам в стадото, а наесен ще отида да уча в университета...

— И аз мисля по-нататък да уча — казах аз. — Само че аз ще уча по механизацията. Нали ме пратиха тук да работя на трактор, а това е само така... — посочих бъчвата — временно помагам... Трябва да изпратят друг водоносач...

Е, това, разбира се, напразно го изтърсих, просто сам не забелязах как ми се изплъзна от езика. От срам ми стана непоносимо горещо, но веднага изстинах.

— Хе-хе, Професоре, ще ти смажа мутрата-а! — чу се отдалече омразният глас на Абакир.

— Ох, заприказвах се!

— Какво има там? — попита момичето, без да разбира.

— Нищо — измърморих и се изчервих. — Трябва да откарам водата.

Момичето подкара овците по пътя си. А той, Абакир, застанал върху кабината на трактора в далечния край на браздата, крещеше с цяло гърло и размахваше юмруци.

— Идвам де, идвам! Престани! Не бива да се крещи така пред чужди хора — прошепнах аз отчаяно и подкарах коня в галоп.

Водата в бъчвата се цамбуркаше, изплискваше се и току ме заливаше от глава до пети. Нищо! Нека не остане нито капка! Не мога повече да търпя такива издевателства!

Абакир скочи от кабината и както оня път, пак се нахвърли върху мене. Аз спрях коня.

— Ако продължаваш да крещиш така, ще напусна работата и ще си отида!

Той се обърка от изненада, а после подсвирна и ме напсува.

— И без тебе, сополиви Професоре, съществуваше Анархай и сега няма да пропадне, огън да го гори дано! Карай, пръждосвай се оттук, където искаш! И той решил да се зъби, дрипав студент такъв!

Скочих от колата, запратих камшика зад трактора и си тръгнах.

— Стой, Кемел! Не бива така! Къде отиваш, спри! — закрещя подире ми Калипа.

Но това само ме подтикна да закрача още по-бързо.

— Не го спирай, нека се пръждосва! — стигна до мене гласът на Абакир. — И без него ще минем!

— Ти си изверг, звяр, а не човек, какво направи! — кореше го Калипа.

Дълго още чувах как те крещяха и се караха.

Без да забавям крачката, аз все повече и повече се отдалечавах. Беше ми все едно къде отивам. Наоколо нямаше никого, нито една душа, и пътищата пред мене бяха отворени на всички страни. Отминах извора, полевия лагер, минах край могилата, там, дето стоеше каменният идол. Злобно усмихнатата старицата ме изпращаше с празен черен поглед и остана да стои, тежко враснала в земята, както беше стояла векове наред.

Вървах, без да мисля за нищо. Имах само едно желание: да се махна, да се махна оттук колкото може по-бързо и нека този проклет Анархай се любува на тила ми.

Пусто, безстрастно се разстиляше пред мене степта. Всичко: могили, трапове, долчинки — всичко си приличаше до втръсване. Кой беше сътворил това мъртво, унило еднообразие? Защо аз, оскърбен и унижен, трябва да крача по тези безкрайни сиви простори от горчив пелин? Където и да погледнеш — навсякъде бездушна пустиня. Какво, пита се, търси човек тук? Нима му е малко мястото на земята? Моите сутрешни мечти ми се сториха смешно нелепи.

„Ето ти я разкошната пелинова степ, ето ти я страната Анархай!“ — подигравах се сам на себе си и усещах с цялото си същество собственото си безсилие, бездомност и потиснатост.

Високо-високо над мене беше небето, наоколо се разстиляше огромна-огромна земя и на мене самия ми се струваше, че съм мъничък-мъничък, самотен, дошъл тук кой знае откъде човечец с памуклийка, ботуши от изкуствена кожа и овехтяло, избеляло каскетче.

Така си вървах. Нито пътека, нито път. Просто вървах. „Ще изляза някъде на железопътния насип — мислех си, — ще тръгна по траверсите, а там на някоя спирка ще хвана товарния влак. Ще замина при хората...“

Когато зад гърба ми се чу тропот и пръхтене на кон, аз дори не се обърнах. Сорокин е. Друг не може да бъде. Сега ще почне да ме кори, да ме моли, но — по дяволите! — няма да се върна, няма и да помисля.

— Спри! — повика ме тихо Сорокин.

Спрях. Сорокин се приближи на изпотения си кон. Мълчаливо ме погледна със сините си втренчени очи изпод избелелите вежди, бръкна в походната си чанта и извади един червен лист — моето комсомолско командировъчно, което с такава гордост му бях връчил в деня на пристигането си.

— На, това не бива да се оставя — спокойно ми подаде той командировъчното.

В погледа му не прочетох нито укор, нито презрение. Той не ме осъждаше и не ме съжеляваше. Това беше сериозен поглед на човек, отрупан с работа, отдавна свикнал с всякакви изненади. Сорокин избърса с длан умореното си, обрасло с червеникава четина лице.

— Ако отиваш към спирката, върви по-надясно, ей над онази долчинка — посочи ми той и като обърна коня, тръгна бавно назад.

Гледах смаяно след него. Защо не ми се скара, защо не почна да ме предумва? Защо седи толкова уморено на умърлушения си кон? Семейството му — жена му и децата — са някъде далече, а той кръжи самичък години наред из степта. Какъв човек е той, какво го задържа в пустинния Анархай?

Сам не разбирах защо, но бавно закретах подир него.

Вечерта всички се събрахме в юртата. Всички мълчахме. Беше тихо, само огънят сухо изпрацяваше. За всичко бях виновен аз. Разговорът още не започваше, но ако съдех по навъсеното, напрегнато лице на Сорокин, той се канеше да каже нещо.

— Е, какво ще правим? — продума най-сетне Сорокин, без да се обръща към никого.

— Какво, да не би Анархай да е застрашен от потоп? — ехидно се обади Абакир.

При тези думи Садабек мълком стана и излезе от юртата. След онова сбиване той не говореше с Абакир и сега, както се виждаше, нямаше намерение да се намесва в разговора. Брат му, прикачвачът Есиркеп, също понечи да стане от мястото си, но размисли и остана.

Абакир и с него не беше в добри отношения. Веднъж Есиркеп отстъпи пред молбата ми и ме остави за един ден на плуга си при трактора на Садабек, а той се качи на колата за вода. Е, то се знае, малко закъсня с водата и Абакир се нахвърли върху него. Но Есиркеп

не се остави, и той знаеше да се бие. А пък е само три години по-голям от мене.

Никой не отговори на Абакир.

— Какво ще му мислим? — добави той. — Който е провалил работата, той да отговаря.

— Не става дума кой е виновен и кой не! — отвърна Сорокин, без да ме погледне. — Тук се решава съдбата на един млад човек, какво да прави сега.

— Ама че съдба! — усмихна се Абакир. — Съдбата на такива професори отдавна е решена: пропаднали, негодни за нищо хора! — Той махна небрежно с ръка. — Помисли си, Сорокин, за какво ги бива? Докато ние с труд си изкарвахме хляба, те учеха по десет години, че и повече. Ние ги хранехме, обувахме, обличахме, а какво излезе, на какво са ги научили? Машината не познава, не може хамут на коня да сложи, не знае и ремък като хората да стегне... Защо трябва аз да го мъкна на гръб? За какъв дявол ми е неговата ученост! Чудо голямо, познавач на каменни идоли! А пък с работата не може да се справи. Щом като е така, значи, хайде, отивай си, не проваляй работата на другите! И не ме насилвай, Сорокин, аз работя, без някой да ме сменява, и никому не прощавам. А пък ако не съм приятен, още утре си тръгвам. Но което съм казвал, винаги ще го казвам: аз всички тия професори бих ги...

— Стига! — рязко прекъсна Сорокин Абакир, все така, без да го гледа. — Това и без тебе го знаем. Не става дума за това. Я кажи, Кемел, ти самият какво мислиш?

Не отговорих веднага. Докато слушах Абакир, неочаквано си помислих, че има нещо вярно в думите му. Но как беше казано всичко това, колко злобно, колко враждебно! За какво? Да не би да съм сакат или такъв тъпак, че никога да не разбере онова, което е достъпно за Абакир? Или пък моята грамотност ще ми попречи? Това решително не го разбирах. Обаче се постарях да отговоря на Сорокин колкото се може по-спокойно:

— Пристигнах тук, за да работя като прикачвач. Това е важно за мене. А с хамутите и ремъците вече се справям. Това всички го знаят, и Абакир го знае. Можех и по-нататък така да работя. Но водоносач няма да бъда. По принцип няма да бъда.

— Друга работа нямаме — каза Сорокин.

— Значи, трябва да си вървя — заключих аз.

Калипа вдигна очи към мене и печално въздъхна.

— Кемел, аз бих ти отстъпила мястото си и бих седнала на колата за вода, ама ти няма да се съгласиш...

Това прозвуча неочаквано. Дали от доброта или от това, че тя, кой знае защо, постоянно изпитваше стеснение заради Абакир, сякаш се срамуваше, когато той викаше и ругаеше и винаги гледаше някак да смекчи, да заглади неговата грубост — поради това или не, но тя го каза, а пък аз, без да помисля, изтърсих:

— Съгласен съм!

В юртата стана съвсем тихо. Само огънят изпращяваше с тънко подсвирване. Всички ме гледаха и недоумяваха. Може би хората очакваха, че ще размисля, ще се откажа? Излизаше така, че сам се тиках в лапите на човека, който ме мразеше и не ми желаше нищо хубаво. Но аз нищо не казах. Речено — сторено. Сорокин още веднъж изпитателно ме погледна.

— Това истина ли е? — кратко попита той.

— Да.

— А на мене ми е все едно! — Абакир плю в огъня. — Но предупреждавам, ако стане нещо, ще го пребия! — И очите му студено блеснаха в полумрака с подигравка и предизвикателство.

— Че какво има да става? Защо заплашваш предварително? — не се стърпя най-накрая винаги мълчаливият Есиркеп. — Ще се справи, да не мислиш, че е кой знае каква философия! Той работи на моя плуг.

— Тебе не те питат. Не си пъхай гагата в чужди работи. Сам ще видя. Аз отговарям за трактора, за работата...

— Престани! — Сорокин отново недоволено прекъсна Абакир и ми каза: — Утре заран се залавяй за работа. — Стана и направи крачка към изхода. — А сега е време за почивка...

Тази нощ почти не спях. Как ще тръгнат нещата между мене и Абакир? Досега само от време на време се сблъсках с него, а от утре постоянно, денем и нощем, ще му бъда подчинен. Задълженията на прикачвача не ме плашеха толкова, макар че те изискват издръжливост и търпение. Разбира се, трябва да се пригодя точно и бързо да вдигам и свалям лемежите в нужното място, да не забавям нито за минута движението на трактора. Но нали освен това трябваше във всичко да помагам на тракториста — и в поддържането на машината, и в

ремонта. Опитай се да подадеш на Абакир не тоя ключ, дето трябва, не тоя болт или гайка или кой знае какво...

Оказа се, че и Алдей не спи. Тя се приближи в тъмното до мене, седна и ме погали по главата.

— Да беше размислил, Кемел. Не си подходате с него. Ти си добър, безобиден. Той ще те изтормози, няма да му угодиш...

— Че аз и не се каня да му угаждам. А че ще ме изтормози, няма да ми е за първи път.

— Е, ти по-добре знаеш — тихо продума тя, въздъхна и си отиде на мястото.

3

Нашият двубой с Абакир започна още от първия ден.

— Ако заспиш, ще паднеш под ножовете, аз няма да отговарям!
— подхвърли ми той единствената фраза, преди да започнем да орем.

Но на мене, разбира се, не ми беше до сън. Бях целият в напрежение, готов да работя точно и безукорно. А ако мислех, че мога случайно да падна под ножовете, по-добре щеше да бъде веднага да се откажа.

Да, под раздалечените ми крака на рамата бяха закрепени на конзоли стоманени лемежи. Те вървяха един до друг, косо, един след друг и разрязваха и отхвърляха настрана димящата зачимена маса на целинните пластове. Натъпквайки пелина в земята, тракторът вървеше, без да спира, бучеше напрегнато и дрънкаше с гъсениците.

Абакир нито веднъж не се извърна, не се заинтересува от мене. Виждах само упорития му набит врат. Дори само това сякаш ми казваше, че Абакир ще ме изпитва дотогава, докато не се откажа или докато той не се убеди, че ще издържа. И възможно е нарочно да караше трактора безспир, за да ме измори, да ме накара да се откажа. Друг можеше и да не знае, но Абакир прекрасно знаеше, че не е много приятно да седиш на твърдата метална седалка, която нямаше никакъв амортизатор, и да се задъхваш от праха и изгорелите газове. Но аз не мислех да се предавам. Напрегнати докрай нерви, очи, слух, ръце, вкопчени в кормилото на плуга — ето това представлявах аз. През цялото време не пророних нито дума, мълчах дори тогава, когато той с особена зловна упоритост караше трактора по каменисти места, където плугът току се измъкваше от браздата, където ножовете скърцаха по кремъка, като изсичаха искри и миризма на изгоряло, а аз се тресях и подскачах на седалката. Надвечер, когато Абакир спря трактора, усетих страшна, никога дотогава неизпитвана умора. Устата, носът, ушите, очите — всичко ми беше натъпкано с прах и пясък. Искеше ми се да легна на земята и още там веднага да заспя. Но не се помръднах от мястото си, чаках заповедите на Абакир.

— Вдигни лемежите! — извика ми той, като надникна от кабината. След това изведе трактора от разораната нива, загаси мотора и се приближи до плуга. Наведен над лемежите, той опипа ножовете. — Трябва да се сменят, притъпили са се. До сутринта да бъде направено! — каза той.

— Добре — отвърнах аз. — Остави запасните ножове и откачи трактора от плуга.

Той изпълни молбата ми и тръгна мълчаливо към полския лагер. Погледнах след него и неочаквано разбрах, че не само не се сърдя на Абакир, но дори му завиждам. Върви си най-спокойно, като че ли никак не е изморен. Разбира се, душата ми извади, но и той самият не беше почивал нито минута. Гледай го как работи, подлецът му с подлец!

Въздъгнах и започнах да събирам мишорка и да я нареждам на наръчи край плуга. Трябваше да запаля огън, за да успея да сменя ножовете през нощта. Събрах една голяма купчина и отидох да вечерям.

Милата, добра Алдей! С какво огорчение ме гледаше, докато ядях бързо и мълчаливо оставения от нея бешбармак^[1]. А пък аз нямах време да се заседявам. Помолих я да ми даде фенера, който имахме за всеки случай.

— За какво ти е? — попита тя, като ми подаваше фенера.

— Трябва ми. Ще сменям лемежите.

— Това пък какво е, на какво прилича! — разкрещя се Алдей и се обърна към Абакир. — Няма да позволя! Няма да те оставя да се подиграваш с момчето.

— Какво ме е грижа, не позволявай — озъби се Абакир, като си лягаше да спи.

— Не се меси! — срязва Садабек жена си. — Кемел знае какво прави.

— Няма нищо, ние ще ти помогнем, Кемел. Да вървим, Есиркеп! — Калипа стана и се накани да тръгне с мене.

— Недейте — казах аз. — Не се безпокойте. Сам ще се справя.

При тези думи излязох от юртата, като си осветявах пътя с фенера.

Наоколо цареше нощ, няма и безпределна. За минута завих към извора да се напия. Едва бълбукайки в отвора, изворът излъчваше

спокойствие и прохлада. Светеше матово в тъмната замислена дълбочина и наистина приличаше на камилско око. Спомних си за девойката сакманчица. Тогава не успях да науча дори името ѝ. Къде ли е тя сега, тази мила девойка с бретончето.

Стигнах до плуга и без да се бавя, се залових за работа. Вдигнах лемежите, доколкото позволяваше устройството, запалих огън. И фенерът, разбира се, ми свърши работа. Отвъртвах гайките, веднага ги завивах на болтовете и ги нареждах в каскета си, да не ги изгубя. Цяла нощ се въртях под плуга. Завиването на гайките беше тежко и главното, неудобно. Те се намираха в много неудобни, мъчно достъпни жлебове. Огънят току гаснеше. Като змия изпълзвах изпод плуга и легнал на земята, отново го раздухвах. Не знам колко време мина, но не се успокоих, докато не смених всички ножове. А после като в мъгла се дотърсих до трактора и се изтегнах в кабината да спя. Докато спях, издрасканите ми ръце ме смъдяха, пареха.

Рано сутринта ме събуди Калипа. Тя беше пристигнала с колата за вода.

— Вече съм заляла радиатора. Ела да се измиеш, Кемел — повика ме тя, — ще ти поляя.

Тя не ме питаше за нищо и аз ѝ бях благодарен за това. Невинаги е приятно хората да те съжаляват. Когато се измих, тя ми донесе от колата вързопче с ядене и бутилка джарма. Колко приятно беше да си пийнеш киселичък квас от печени зърна! Разбира се, Алдей се беше погрижила за мене.

Дойде Абакир. Нищо не каза. Пък и нямаше за какво да се заяде. Той приближи мълчаливо трактора до плуга, аз го закачих с обичата и ние отново тръгнахме из нивата.

Но този ден аз вече седях уверено на плуга. Бях повярвал в себе си. Щом като издържах първото изпитание, ще издържа докрай!

Пред мене през прозорчето на кабината се мяркаше все същият упорит, набит врат. Все така, без почивка, с напрегнат рев и тракане, вървеше тракторът. И аз седях все така, вкопчан в кормилото.

По пладне Абакир неочаквано загаси мотора.

— Слизай — каза тон. — Почивка.

Мълчаливо седяхме на земята в сянката на трактора. Абакир известно време пушеше и хапеше ядосано цигарата си, после свали комбинезона и ризата и легна върху дрехите си да се пече. Гърбът му

беше широк, мускулест, лъскав. И на мене ми се поиска да се попека на слънце. Свалих ризата си и се канех да я постеля и да легна, но Абакир вдигна към мене навъсеното си отмаляло от горещината лице.

— Почеши ми гърба! — заповяда той и сигурен, че ще се втурна да изпълнявам неговата прищявка, отпусна тежката си глава върху ръцете.

Аз нищо не казах.

— Чуваш ли? — Той размърда заплашително рамене, без да вдига глава.

— Няма!

— А пък аз ти казвам, че ще го направиш! — С рязко движение се премести на ръце към мен. — Е, дълго ли ще чакам?

Малко се отдръпнах от него:

— Ти винаги се биеш в гърдите: аз съм работник! Аз всички храня... Но ти си работник само защото работиш, а по душа не си работник. Ти трябваше да бъдеш бей.

— И щях да бъда! А ти не ми бъркай в душата! — Той неочаквано ме чукна с пръст по носа.

Скочих и се нахвърлих върху него с юмруци. Абакир сякаш само това чакаше. Цялата си омраза и злоба, натрупана през последните дни, той вложи в един страшен удар, от който аз се търколих на земята. С мъка се изправих на колене и без да се владеея, заслепен от ярост, отново се нахвърлих върху него. Почти всеки негов удар ме събаряше на земята.

— Ще ти покажа какъв юмрук имам! Ще ти покажа аз душата си! — повтаряше той и ми нанасяше железни удари.

Но аз отново и отново скачах и мълчаливо, разярено се хвърлях върху него. През цялото време се целех в лицето му, в зверската му муцуна, а той точно и пресметливо, ме удряше в корема, в ребрата, в гърдите.

Ето пак се вдигнах и бавно тръгнах към него. Той вдигна ръка, изхриптя като касарин и с все сила ме удари с юмрук по врата. Лежах с лице към земята, прехапал устни, за да не издам никакъв стон.

— Лежиш, Професоре! Я помириши на какво мирише земята! — каза той, като дишаше тежко и плюеше кръв от разбитите си устни. — То не е като да четеш лекции за каменни идоли.

Той отиде при дрехите, стъпкани от нашите крака, изтърси ги и започна бавно да се облича с чувството на изпълнен дълг. Но не подозираше, че все пак аз спечелих и тази битка. Да, оставах непобеден, въпреки че лежах на земята. Стана ми ясно, че може и с юмруци да се биеш за правдата. Разбрах, че може и трябва да биеш онзи, който те бие. За мене това беше победа...

Докато Абакир се обличаше и се пъхаше в комбинезона си, аз станах, бързо се облякох и заех мястото си на плуга.

Тракторът изрева и тръгна по дължината на разораната нива. Все същият упорит, набит врат се мяркаше през прозорчето на кабината и аз бях все същият прикачвач, вкопчил се в кормилото на плуга.

[1] Бешбармак — ястие от кълцано месо, варено с брашно и булгур. — Б. пр. ↑

4

В нашия живот настъпиха някои изменения. Докараха ни с камиони двуконна бричка с коне за превоз на семена. Пристигна и още един човек — колар. Сега за водоносача стана по-леко. За сеитбата отделиха трактора на Садабек и Есиркеп, а ние с Абакир продължавахме да орем.

И още една много важна новина.

Преди няколко дни, когато отивахме след обяд с бричката на нивата, видях до извора същото онова момиче сакманчица. Скочих от бричката. Коларят искаше да поспре конете, но Абакир не му позволи.

— Хайде, не се бави — недоволно му заповяда той. Изтичах към момичето и то тръгна към мене, като остави овцете си. Но така и не дотичах до него, трябваше да догонвам бричката, за да стигна навреме на работа. Спрях се.

— Здравейте! — извиках аз.

— Здравейте! — извика тя и също се спря.

Много се зарадвах, че я видях, но решително не знаех какво да кажа.

— Защо не ви виждам с колата за вода, къде сте сега?

— Сега съм на трактора! — не без гордост извиках аз в отговор.

— Ние сме е-ей на онази нива! Извинявайте, много бързам!

— Тичайте, тичайте! — Тя ми махна.

Втурнах се да догонвам бричката. Само веднъж се озърнах. Девойката стоеше на същото място и гледаше след мене. Бричката спря. Но аз тичах леко и свободно. Бях щастлив, че тя ми махна с ръка, че тичам по волната пролетна степ.

На другия ден тя се появи край нашата нива. Стоеше на близката могила и наглеждаше майките с агнетата. Много ми се искаше да отида при нея поне за минутка, но нима Абакир щеше да позволи, нима е способен на такава постъпка? Не го помолих.

Другия път, когато девойката се появи на могилата, ние с Абакир стояхме до бучащия трактор, той проверяваше нещо в мотора.

— Тя какво нещо зачести? — попита Абакир.

— Не знам.

— Ами как се казва?

— И това не знам.

— Ех, Професоре! — Той плю подигравателно и хвърли поглед към нея. — А момата е сочна...

Погледнах го със злоба.

— Върви да седнеш на мястото си! — кресна той и ние потеглихме по-нататък.

През това време девойката закара овцете от могилата на откритото място, на стотина крачки от нашата нива. Да можех да изтичам, да поседна до нея, да си поговоря, просто да погледам хубавичкото ѝ бретонче...

Тракторът изведнъж спря. Абакир се подаде от кабината.

— Закрепи лоста! Ела тук!

Слязох от плуга и с недоумение тръгнах към Абакир. По време на работа той не ме пускаше в кабината.

— Седни. — Той ми отстъпи мястото си. — Учи се да управляваш!

Бях поразен. Такова нещо съвсем не очаквах от него.

Какво е станало с Абакир, нима е станал по-добър към мене? Обаче без много да му мисля, се приготвих да върша всичко, което заповяда.

— Натисни педала. Включи съединителя. Ето така. Сега внимателно отпусни педала. Дръж лостовете на фрикционите...

Тракторът забоботи, раздвижи се и ние тръгнахме по браздата. Дъхът ми спря от радост. За нищо не мислех, нищо не ме интересуваше на тоя свят. Бях погълнат само от едно желание: да овладея трактора, да разбере механизма му. Та нали толкова отдавна мечтаех за това! И ето могъщият влекач, послушен на ръцете ми, тръгна напред, като загребваше с тракане пръстта с гъсениците си. И аз самият като че ли се бях превърнал в механизъм, съсредоточен само върху точното изпълнение на нужните действия.

Не завих лошо в края на браздата. Вярно е, че без прикачвач на завоя останаха много пропуснати места. Но то не беше чак толкова страшно: да не е малко земята в Анархай! Затова пък аз ще се науча да карам трактор!

Така направихме няколко работни хода. Сърцето ми вече не беше така, чувствувах се по-сигурен.

— Не се плаши, Професоре! — извика в ухото ми Абакир. — Аз ще изляза за малко. Ако има нещо, ще загасиш!...

Той скочи в движение от трактора, отърси се, пооправи се и тръгна към девойката-сакманчица. Тя беше вече съвсем наблизо. Едва сега разбрах какво беше намислил. Не без корист, оказа се, ме качи в кабината.

Абакир стоеше до девойката и безгрижно разговаряше с нея. На него какво му е!... Работата върви, тракторът е наблизо, ако стане нужда, винаги може да изтича.

Не ми хареса хитрината на Абакир. Но същевременно бях щастлив — та аз сам карам трактора! Просто ми идеше да махна на девойката от кабината, да ѝ извикам нещо хубаво. Ех, да не сгърчеше Абакир до нея. Какво ѝ говори там и какво му отговаря тя? Добре ще е да бъде по-предпазлива, по-строга с него...

Не слязох от трактора около час и половина, докато девойката не подкара овцете назад. По лицето на Абакир не долових нищо такова, което да говори за неговия успех. Не, лицето му не изразяваше нищо, освен обикновеното тъпо надменно самодоволство.

— Хайде, Професоре, на мястото си! — Той ме тупна по рамото и криво се усмихна.

Нищо не казах и скочих от трактора.

Нашата девойка дойде и на другия ден. Абакир пак ме остави в кабината и тръгна към нея. По-добре беше тя да не идва. Не можех да изоставя трактора, но и не можех да остана равнодушен.

„Как да я предупредя? — мислех си аз, като хвърлях от кабината тревожни погледи към тях. — Не ѝ трябва да се среща с него. Но как мога да забраня на хората да си говорят? Човек сам трябва да разбира с кого има работа...“

Този път девойката бързо си отиде и аз много се зарадвах на това. Все по-бързо и по-бързо подкарваше овцете, тичаше из степта, без да се озърта. „Прости ми, мила — изпрацах ѝ аз мислено извиненията си. — Добре, че толкова бързо си отиде. Но ние пак ще се срещнем. Другия път няма да остана в трактора, ще изтичам при тебе. А сега върви, не се спирай, хубаво момиче с бретонче... Та аз не зная дори името ти...“

Но напразно разчитах на предстояща среща. Девојката повече не се появи. Три дни наред и двамата я чакахме, без, разбира се, да го казваме гласно. Абакир Сеше по-зъл и по-груб от обикновено. Пак ме гледаше с откровено ненавиждащ поглед. Но и аз сега не криех презрението си. Разбрах, че с нещо беше оскърбил девојката, чувствувах вината си пред нея, сякаш не бях успял да я защитя от нещо лошо, тъмно. Дадох си дума: още при първа възможност да я намеря и просто, откровено да си поговоря с нея за всичко. Започнах да мечтая за тази среща, желях я и се надявах.

Тъкмо през тези дни на нивата ни изненада дъжд. Той връхлетя върху нас стремително и внезапно. Беше буен степен порой с град. Въздухът забуча, земята в миг се покри с набъбнали, кипящи локви. Но Абакир не спря трактора. Напротив, засили го и нито веднъж не се озърна към мене, а пък аз седях под проливния дъжд и град.

Набъбналите от водата разорани пластове вече не се обръщаха зад лемежите. Те се полепваха по плуга, качваха се на рамата до краката ми. Вероятно Абакир изобщо нямаше да спре, ако по гъсениците не се бяха полепили непроходими лепкави буци. Тогава загаси мотора и запали цигара, излегнат в кабината си, като предполагаше навярно, че ще го помоля за подслон. Но сега ми беше все едно. Бях вече мокър до кости. Не слизах от плуга, седях под дъжда и се миех от калта. Единственото, което се постарях да опазя, беше бележникът ми с някои записки и извадки от прочетени книги. Мушнах го в кончова на ботуша си.

Дъждът спря отведнъж, изчезна внезапно. И веднага небето се разтвори, сияйно като бездънен, прозрачен тюркоаз. То сякаш беше продължение от онази красота и чистота, която се разкриваше в огромната степ, умита от пролетния щедър порой. Безкрайните анархайски простори се отместиха още по-надалече, станаха още по-големи. През целия небосклон над Анархай се простря дъга. Тя се прехвърли от единия до другия край на света и замръзна във висината, поела всички нежни цветове на света. Гледах възхитен наоколо. Синьо, безкрайно синьо ефирно небе, трепетна многобагреност на дъгата и безцветна пелинова степ. Земята бързо съхнеша, а над нея високо в небето кръжеше един орел с неподвижно разперени, опънати криле. Струваше ми се, че не той самият и не неговите криле, а могъщото

дихание на земята, нейните възходящи топли струи бяха вдигнали орела на такава височина.

И отново почувствувах в себе си сили, също бях окрилен, отново заживяха в мене мечтите за страната Анархай. Да, сега бях стъпил здраво на земята и вече никой не можеше да помрачи мечтите ми, да ми попречи да вярвам в прекрасното бъдеще на Анархайската степ. Не съм поет, но понякога поместваха мои стихове в училищния стенвестник. Ето и сега извадих бележника си от кончова и веднага, като че ли на един дъх, записах първите думи, които напиреха в мен:

*Лежи зад Курдайския хребет
забравен от хората край,
от зимните преспи завязана,
от летния зной изсушавана —
далечната степ Анархай.
Но зная аз: ден ще настъпи,
той вече е близко, на път:
в лъчи Анархай ще се къпе,
градини в степта ще цъфтят*

Не мислех за това, че съм написал неумели, грапави редове. Друго ме огорчаваше: те не изразяваха и една стотна от онова, което ме изпълваше и бушуваше в душата ми. Мъчително си блъсках главата какво да направя, как да намеря онези единствено верни думи, за да изразя мечтите си така, както ги чувствувах. Но в този момент някой дръпна от ръцете ми бележника. Обърнах се.

— Любовни писъмца съчиняваш! — засмя се злобно Абакир и се дръпна встрани. — Искаш да замаеш момата със стихове?...

— Дай ми го! — скочих аз срещу него с негодувание. — Не е хубаво да се четат чужди работи!

— Няма ти да ме учиш кое е хубаво и кое не е! Аз си имам своя мярка! Махни се!

— А, така ли! — Изтичах до трактора и грабнах отвертката.

— Де-де! — закани ми се Абакир. — На, някакви врели-некипели. — Върна ми бележника, а след минута изведнъж се разсмя, зацвили из цялата степ. — Страната Анархай! Ха-ха-ха! Ама че си

глупак, Професоре! Само такива като тебе трябва да ги пращат тук, та да видят кое колко струва!... Ама че го измисли, страната Анархай! Ха-ха-ха! Тя още ще ти покаже каква е тя, тази страна! Остани тук през зимата — друга песен ще запееш...

— Няма тебе да те питам дали да оставам, или не! По-добре за себе си помисли!

— Че какво има да мисля? — Абакир се приближи с мрачна усмивка до мене. — Моята мисъл е с мене. Аз навсякъде ще си взема своето. — Той понечи да се отдалечи, но се сети за нещо, поспря се, приближи се плътно до мене и каза с приглушен глас: — А ти, Професоре, хич и не мисли за нея, не разчитай... Ще те пребия!

— Ще видим!

— А пък аз ти казвам, да не си посмял и да мислиш! — Изведнъж дори ми дожаля за този самозабравил се човек, побъркан от злоба и омраза към всичко, което има живот, различен от неговия. Казах му спокойно:

— Ти си възрастен човек. Понякога казваш верни неща. Но това, види се, е случайно, слепешката. Трябва да запомниш, че никой никому не е в състояние да забрани да мисли, да желае, да мечтае. Хората тъкмо по това се различават от добитъка, че са способни да мислят.

Не знам дали моите думи му подействуваха, но той нищо не каза. Само мрачно отиде до трактора и силно завъртя стартера. Моторът лесно се задвижи, трябваше отново да се залавям за работа...

От този час не се разделях с мечтите си. Бях ги завоювал, отново бях придобил право на тях. И те вече не ме напускаха, живееха с мене.

Вечерта, когато всички взеха да си лягат, аз излязох от юртата и тръгнах към извора. Кой знае защо, ме теглеше нататък, искаше ми се да бъда сам.

На звездите им беше тясно на небето и на хоризонта те се спускаха до самата земя. Но много от тях, а може би и всички, които бяха над главата ми, по невероятен начин се поместваха в извора и се отразяваха в малкия овален водоем, който сега изглеждаше бездънно дълбок. Те блещукаха и мъждукаха във водата — просто да ги загребеш и да ги изхвърлиш като огнен прах на брега. Там, дето ручей течеше, те отплуваха заедно с него и се пръскаха на дребни парченца по каменистото дъно. Но там, където водата беше застинала в тих

размисъл, бяха така лъчисти, както на небето, и аз си помислих, че степният извор напомня с нещо понякога онова състояние на човешката душа, когато тя е светла и изпълнена с мечти, когато става толкова дълбока, че побира в себе си целия околен свят.

Седях до извора, гледах, слушах, с цялото си същество усещах, поемах нощната притаена степ и по свой начин я преобразявах в мечтите си. На кого да разкажа за тях, с кого да ги споделя? Трудно е да обясня защо, но тя, девойката с бретончето, чието име не знаех, ми се струваше най-подходящият човек. Тя би ме разбрала, тя би съумяла да сподели моите вълнения. Може би защото за пръв път се срещнахме с нея тук, до извора, и го нарекохме Камилско око?

Къде ли е тя сега, знае ли, че мисля за нея? Скоро ще завършим оранта и тогава ще я намеря, ще я доведа тук, до извора, и ще ѝ разкажа за страната Анархай. Не в стихове, не — ще вземе да ми се присмее! — ще ѝ разкажа просто, с обикновени думи, така както си представям бъдещия живот в Анархайската степ.

Докато се канех да тръгна, огледах още веднъж обсипаното със звезди небе. Очите ми се радваха на всичко, което беше достъпно за зрението ми. Но на могилата както винаги се тъмнееше безформеният блок на каменния идол. Представих си как стои, запазил и сега пълното си безразличие към всичко, вперил в далечината тъпия, безжизнен поглед на единственото си око.

Луната изгря и аз забелязах две предпазливи сенки, които се движеха от другата страна на разораното поле. Бяха газели. Къде отиваха? Вероятно на водопой. Газелите се приближиха до самия край на нивата и спряха като заковани, без да смеят да стъпят на необичайно рохкавата, миришеща на нефт и желязо земя. Те дълго стояха така, без да помръднат, леко посребрени от лунната светлина. Самецът с разклонени рогчета и самката — с малко по-къса шия, с големи, блестящи в тъмнината очи. Тя се беше притиснала в самец и като него бе вдигнала напрегнато изящната си глава. Така стояха те, обхванати от вцепенение. Целият им вид изразяваше въпрос и страх: „Какво се е случило със степта? Къде се е дянала старата пътека? Каква сила е разхвърлила пръстта?“

Газелите така и не посмяха да минат по нивата. Обърнаха се, тръгнаха безшумно назад и отнесоха по гъвкавите си гърбове тъжния отблясък на лунното сребро.

Поседях още малко, за да могат газелите спокойно да се отдалечат. После се върнах в юртата, намерих в тъмнината мястото си и още дълго лежах с отворени очи.

И тогава чух шепот. Абакир и Калипа лежаха заедно. Възможно е и по-рано да се е случвало, но аз не знаех. Калипа хлипаше и говореше нещо, но не можех да разбера какво.

— Стига де, престани — измърмори сънливо Абакир. — Ще отидем в града и всичко ще уредим. Ще полежиш ден-два... За какво се измъчваш напразно?

Калипа отвърна с огорчение:

— Не се измъчвам за това. Мразя се, презирам се... За какво обикнах такъв човек като тебе? Какво намерих в тебе, не мога да разбера... Поне нещо добро направил ли си на хората? Ама не, като куче съм се привързала...

— Няма да съжаляваш. Щом свършим работата, ще те отведе.

— Не, ще съжалявам. Знам, че цял живот ще се разкайвам. И все пак ще замина. Не искам да остана сама...

— По-тихо де! Легни по-наблизо. Ха така, а пък ти... Гледай, цялата възглавница си измокрила.

Завих се презглава. Исках по-бързо да заспя, за да не слушам този разговор, който ме огорчи.

5

Слънцето припичаше всеки ден по-силно и по-силно. Все по-често започна да ни спохожда Сорокин. Трябваше да бързаме — сроковете напиреха, земята пресъхваше. Оставаше ни да орем още около пет дни, толкова работа оставаше и на сеячите.

Сорокин казваше, че наесен ще започнем дълбоката оран, а догодина тук ще докарат много трактори и ще построят ремонтно-техническа станция. Сорокин всичко беше пресметнал. Той кръжеше неуморно из степта, из нейните гори, оврази и долчинки. Той не само че я познаваше — тя цялата се помещаваше в ума му, изучена до последната песъчинка.

Време беше вече да престанем да докарваме фуражи с камиони и самолети, както това често ставаше в Анархай през тежки зими. И Сорокин знаеше как трябва да постигне това.

Ние с Абакир сега оряхме до късна нощ. Нощувахме на нивата и щом съмнеше, отново се залавяхме. Работата беше толкова тежка, че Абакир ме остави на мира. Сякаш не ме забелязваше, не ми обръщаше никакво внимание. Но глухата, затаена омраза към мене все още живееше в навъсените му очи. А на мене от това не ми ставаше по-зле. Аз си вършех работата и живеех с мечтите си. Чаках деня, в който ще отида при чобаните, в местността зад хълма, и ще намеря там девойката с бретончето.

Тези дни започнахме да разораваме ново голямо поле. Винаги е приятно да пристъпиш към нещо ново, когато си зает с желана работа, която ти носи задоволство. Още в училище обичах да пиша на нов ред, на нова чиста страница. Обичах да тичам сутрин по недокоснат сняг, пръв да оставям следи. Обичах да ходя напролет до предпланините за първите, невидени още от никого лалета. В това има нещо увлекателно, което привлича с новостта и свежестта си. Тук, в Анархай, новата бразда на неначенатото поле беше за мене първият ред, недокоснатият сняг и неоткъснатото лале.

Седях на плуга и се любувах как лемежите под мене изрязват първата бразда. Врязвайки се настойчиво в земната маса, полираните до нетърпим блясък лемежи меко и леко отхвърляха пластове.

Изпод крайния лемеж изведнъж нещо блесна, сякаш рибка се метна на вълната на пласта, пламна като огън в огледалото на лемежа и бързо се шумугна в браздата. Веднага скочих от плуга, втурнах се към мястото и измъкнах от пръстта тежък метален къс с удължена форма. Беше нещо толкова красиво, аз бях толкова възхитен, че от радост вдигнах ръце и извиках:

— Злато!

Абакир се обърна при моя вик, спря трактора и веднага скочи на земята.

— Какво намери там?

— Злато! Гледай, Абакир, злато!

Той тръгна към мене отначало бавно, а после забърза. Подадох му на длан тази златиста, красива вещ.

— Хайде де! — Той пое недоверчиво моята находка, започна да я разглежда и я потърка в ръкава си. — Че откъде ще има тук злато? — попита той със сподавен глас и пребледня като от внезапно нахлул страх. — Не може да бъде — усмихна се той с мъка, като чоплеше с нокът пръстта от нащърбените места, и без да ме гледа в очите, с явно неудоволствие ми върна отломъка.

— А защо не? — разпалено възразих аз. — Гледай колко е тежък, има към осемстотин грама. В дванадесети век тук са живели монголците, а преди да дойдат тук, те били превзели Китай и изнесли оттам много злато. Ето как е могло да попадне тук! — Казвах това, защото много ми се искаше моята находка да се окаже злато. Увлечен от това желание, продължавах да фантазирам, като убеждавах в своята правота и себе си, и стъписания, смаян Абакир. — Знаеш ли колко века е лежало под земята? Друг метал отдавна щеше да бъде разяден от ръждата, а това се е запазило, защото е чисто злато. Тук, в Анархай, някога са се сблъскали чергарски племена. Знаеш ли какви битки са ставали! Ханските мечове са се ковали в онези времена със златни дръжки. Този отломък е тъкмо златна дръжка на хански меч. Ето, вземи го — виждаш ли колко удобно се държи.

Абакир взе отломъка, подържа го, претегли го на ръка.

— Макар че не е злато, трябва да го покажем на знаещи хора, просто от интерес. — Той сложи отломъка в джоба си. — Ти можеш да го изтървеш от трактора. Нека бъде у мене.

— Добре — съгласих се аз.

Абакир тръгна към трактора, като поглаждаше натежалия си джоб.

Тръгнахме по-нататък. Аз си мислех как ще занеса находката си за спомен на учителя Алдияров. Той е събрал много такива нещица. И, разбира се, във връзка с моята находка ще разкаже нещо интересно. После се изморих и забравих за златото си. Дразнеше ме неравномерното движение на трактора. Някак странно караше сега Абакир трактора: ту нерешително забавяше хода, ту тръгваше изведнъж, като ме оглушаваше с рева на мотора. Черен дим изскачаше от изпускателната тръба и се стелеше като мътен, зловонен облак над разораната нива, вмъкваше се под плуга и лемежите.

Така работихме до края на деня. Слънцето залезе, но беше още светло. Абакир няколко пъти се озърташе през рамо от кабината и ми хвърляше някакви неопределени погледи. Но ето че спря трактора.

— Ела тук! — Той ми махна с ръка.

Качих се в кабината. Абакир беше бледен, очите му смутено ме отбягваха. Бършейки потта от челото си, той каза през шума на мотора:

— Нямах сили да те извикам. Върви да нагласиш лостовете, а после се върни и покарай малко сам. Не ми е добре, нещо ми прилошава. Ще се поразходя на въздух, може да ми поолекне...

— Върви, върви! — отговорих аз.

Докато изтичам до плуга и се върна, Абакир вече беше слязъл на земята. Той целият изведнъж някак помръкна, сякаш посърна. Мълчаливо се потътри настрана, силно приведен.

„Той май тежко се е разболял. Сигурно го боли корем, я как го е присвил“ — помислих си аз, включих съединителя и подкарах трактора.

Тракторът тръгна с равен, напрегнат ход. Той пак беше покорен на волята ми. Както всеки път аз се вълнувах и се стараех точно да управлявам машината. Завих в края на браздата и тръгнах назад. Над земята вече се спускаше здрач, лъхна прохлада. „Още два кръга и ще трябва да включа фаровете“ — помислих си аз и се вгледах пред себе си. По склона пред мене някой бързо се отдалечаваше. Когато стигна

до седловината, човекът изтича надолу и се скри. Видях само гърба му. Беше Абакир. Какво става с него? Къде тича? Сигурно е видял нещо. Когато стигнах до средата на нивата, аз се подадох от кабината и се надигнах за минутка, но не видях Абакир. Къде се е дянал? Нали е болен. Чудно. Спрях трактора и превключих мотора на малки обороти.

— Абаки-ир! — извиках аз. — Абаки-ир!

Той не отговаряше. Тогава съвсем загасих мотора, за да се чува по-добре.

— Абаки-ир! Къде си? Обади се! — виках аз в степта. Но засенчените, смрачени склонове мълчаха.

Ами ако му е станало лошо? Представих си, че лежи сгърчен на земята и не може да се изправи. Скочих от трактора и се затичах с все сили. Преминах седловината, огледах се. Няма никого. Изтичах на една висока могила и оттам видях Абакир, който се отдалечаваше по равнината. Беше вече далече.

— Абакир! Къде отиваш? — виках аз, но той не се обърна и скоро съвсем се изгуби от очи, сякаш потъна в земята.

Постоях още малко и нерешително се обърнах назад. По небето като бледи петна гаснеха последните отблясъци на залеза. Навъсена тъмнина се стелеше по хълмовете и равнините.

Вървах уплашен и объркан. Странна, необикновена ми се видя изведнъж тази притаила се, тъжна тишина. Сякаш степта се вслушваше в стъпките ми, в мислите ми. А аз мислех за Абакир. Когато разказвах за онова, което наистина е било по тези земи, той ми се подиграваше, не вярваше. А сега, когато фантазирах за това нещастно злато, той си изгуби ума... Не. Такива като него не си губят ума! Той, види се, отдавна го е намислил и дори споменаваше за това, ама само така, като, че ли да плаши Сорокин. Нали мразеше всички тук, с всички се беше карал, бил. А Калипа? От нея най-много му се искаше да се отърве. За кой дявол му е тя, бремна, с нейната любов! И все пак не би избягал една седмица преди заплатата. А така, какво го е грижа — вчера беше получил парички, и то доста, никога не ги оставяше в юртата, винаги ги носеше със себе си, значи, малко е порботил безплатно — само един ден, пък ако и находката изведнъж се окаже злато...

Мислите ми бяха прекъснати от гласа на Калипа:

— Абаки-ир! Кемел! Къде сте?

Тя ни беше донесла вода в бидоните за нощна работа.

— Къде се дяхахте? — тревожно ме посрещна Калипа. — Уплаших се. Чакам, чакам, тракторът стои, а вас ви няма!

Какво трябваше да й отговоря? Казах й истината:

— Абакир си отиде. Напусна работата.

— А... защо... за какво? — попита тя със заекване.

— Не знам.

За златото премълчах, срам ме беше за Абакир.

— Значи, отиде си?... — Тя помълча, дръпна от колата бидона и тежко го пусна на земята. — За какво карам тази вода? — продума тя объркано, без да се обръща към никого.

Аз понесох бидона към радиатора, а Калипа опря лице в кабината и горчиво заплака.

Стана ми неудобно. Не знаех как да я утеша.

— Може и да се върне — неуверено измърморих аз, като се извърнах към Калипа.

— Че аз не плача за него — изхлипа тя и рязко обърна мокрото си от сълзи лице. — Вярвах, мечтаех! А в какво вярвах? За какво мечтаех? — извика тя изведнъж с такава мъчителна, звънлива сила, че дори в пустата степ й отвърна стенещо ехо. — Мислех си, работно момче е, злото ще се махне от него. С добро, с любов исках да му стопля душата. А той? Какво ще говорим... И конят работи, а само човекът си остава човек, че душата в него е преди всичко. Тогава и работата носи щастие, тогава и това, дето върши, има смисъл... А той, той нищо не разбра. Какъвто си беше, такъв си отиде. Обидно ми е, да знаеше някой колко ми е обидно!

Мълчах потиснат и разстроен. Жал ми беше за Калипа, мъчно ми беше за нея. Не разбирах как е могла да обикне такъв човек... Но ако Абакир знаеше, ако разбираше какво истинско щастие беше изгубил днес, когато напусна Калипа, не тя, а той щеше да завие като вълк в зимен студ.

Калипа се качи в колата и мълчаливо замина.

Спокойно спеше Анархайската степ. Някъде отдалече, като се олюляваше и се търкаляше по метлиците на пелина, по земята се чу едва доловима локомотивна свирка. Може би Абакир вече заминаваше, хванал товарния влак? Ами върви си, говедо, така ти се пада! Няма да пропадне Анархай, и без тебе ще минем...

Не исках повече да си спомням за него. Трябва да се залавям за работа. Дълго се мъчих, докато тракторът затрака, плашейки нощната тъмнина. Седнах в кабината и включих фаровете.

Сега аз отговарях за всичко. И изведнъж много ми се прииска сега до мене да се намира моето мило момиче с бретончето и то да повярва, че ще има, ще има в тази дива пелинова степ една прекрасна страна Анархай.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.